

Nest : Zij nestelt daar ook in leemachtige bodem, doch vooral in lemen schuurwanden.

Prooi : Als prooi vond ik slechts snuitkeverlarven (*Phytonomus*).

De opgaven van vlinderrupsen en bladwesplarven zijn vermoedelijk onjuist.

Parasiet: Op 1 nestplaats trof ik regel-

matig ♂♂ en ♀♀ van *Euchroeus (Pseudospinolia) neglectus* Sh. (Hym.) aan.

34. *Pterochilus phaleratus* (Panz.).

Verspreiding : Bij Strijbeek komt een vorm voor, die vrijwel even witgekleurd als *chevrieranus* Sauss., doch minder sterk gevlekt is.

DE SMARAGDHAGEDIS BREIDT ZICH AAN BEIDE ZIJDEN VAN DE RIJN GELIJKMATIG NOORDWAARTS UIT

J. VIANDEN.

Het is een verheugend feit, dat in Duitsland aan de bekende verspreide vindplaatsen, waar de Smaragdhagedis (*Lacerta viridis* L.) in gering aantal voorkomt, zoals Oderberg in der Mark (bij de Oder ten N.O. van Berlijn) enz., kortelings een nieuw ontdekte vindplaats in de Lausitz (bij Lieberose) kon worden toegevoegd. Naast deze zeer kleine, schaars bezette plekken, gelden de gebieden der Donauhellingen bij Passau en de Kaiserstuhl bij Freiburg als streken, waar het dier in groter aantal wordt aangetroffen.

Pfützenreiter vermeldt, dat het verbreidingsgebied Württemberg niet meer bereikt. Evenwel komt de Smaragdhagedis in de warme dalen van Rijn, Moezel en Nahe plaatselijk in gering aantal voor en werd nog in de laatste jaren aan de oever van de Moezel bij Kochem waargenomen. Mühr vermeldt het dier reeds in 1867 niet slechts van de zuidelijke helling van de „Münsterer Kopf“ doch ook van de berg-hellingen Rijnaafwaarts. Glaser vermeldt het voorkomen bij Worms, waar het dier echter door het wekenlang aanhoudende hoge

water en de zware regenbuien in de winter 1882-1883 a.h.w. werd weggevaagd. Bij Kreuznach is de Smaragdhagedis volgens Geisenheyner uitgeroeid. Noll ving het dier bij St. Goarshausen (vgl. ook Leydig); Douglass verschaft ons verdere waardevolle gegevens. Uit het Beneden-Rijndal worden volgens schriftelijke mededeling van Prof. Lorenz Müller in de, zeer verspreide, literatuur der laatste 80 jaren een aantal vindplaatsen genoemd, die van de monding van de Nahe op de linker Rijn-oever tot in de buurt van Remagen, op de rechter oever tot aan Königswinter reiken. Het verschil in noordwaarts opdringen tussen de daarmee bereikte vindplaatsen aan de Rijn (Remagen op de linker, Königswinter op de rechter oever) bedraagt 12 km. Dit, weliswaar kleine, verschil is door mijn ontdekking in 1949 van een nieuwe vindplaats vlak aan de rand van Lannesdorf bij Mehlem, tegenover Königswinter, geheel opgeheven.

In Augustus 1949 had ik gedurende mijn vakantie gelegenheid bij Lannesdorf twee Smaragdhagedissen, die zich op een grote,

platte, holle steen lagen te zonnen, geruime tijd gade te slaan. Hun voorkomen daar zal waarschijnlijk van blijvende aard zijn, daar het klimaat ter plaatse zeer gunstig is:

Fig. 1. De Rijn van Mainz tot Bonn.

Lannesdorf en het iets noordelijker gelegen Muffendorf zijn vooraanstaande perzikkorpen in het Rijnland.

Het is als vaststaand aan te nemen, dat de

door mij waargenomen exemplaren nieuwe immigranten waren. Vroeger heb ik op mijn geregelde excursies de Smaragdhagedis bij Lannesdorf en in de naaste omgeving van deze plaats nooit te zien gekregen, hoewel ik er geboren ben en mijn jeugd in het Rijnland doorbracht. De immigratie moet dus hebben plaats gehad tijdens mijn, in 1949 17-jarige afwezigheid.

De hoogten van Lannesdorf en Mehlem liggen tegenover het Zevengebergte en bevatten verscheidene leem- en kwartsietgroeven, een basaltgroeve (Lyngsberg), benevens eruptiefgesteente („Oude Vulkan” op de Rodderberg); in het gebied van de vindplaats bevindt zich vlak bij de Rijn een laadplaats met grote kwartsiet-hopen.

In het plioceen — dus vóór de ijstijden, toen in Duitsland een klimaat heerste, ongeveer overeenkomende met het tegenwoordige Noord-Italiaanse — bewoonde de Smaragdhagedis volgens Prof. Lorenz Müller wel bijna geheel Duitsland. Gedurende de ijstijden is ze naar het zuiden uitgeweken. Waarschijnlijk is ze in het Diluvium tijdens de warmere tussen-ijstijden meermalen naar het noorden opgedrongen. Het op de laatste ijstijd volgende Postglaciaal had vroeger ook warmere perioden en het is nog niet met zekerheid uitgemakt of de in de warme dalen van Rijn, Moezel, Nahe en Donau levende Smaragdhagedissen relictten uit deze warmere tijden zijn dan wel nieuwe immigranten, die zich op bijzonder gunstige plaatsen der rivierdalen zijn komen vestigen. Mocht het laatste het geval zijn dan kunnen we met spanning afwachten of de Smaragdhagedis binnen afzienbare tijd de Nederlandse grens zal overschrijden.

Litteratuur.

Douglass, N., On the Herpetology of the Grand Duchy of Baden. The Zoologist 1891.
Geisenheyner, Wirbeltierfauna von Kreuznach, 1888.

- Glaser, Progr. Realschule zu Bingen, 1888.
 Leydig, F., Horae Zoologicae Jena 1902, p. 179.
 Mühr, Progr. Realschule Bingen 1867.
 Noll, F., Neue Fundorte einheimischer Reptilien und Amphibien. Der Zoolog. Garten 1881.
 Pfützenreiter, F., Merkblatt für Naturschutz und Landschaftspflege Nr. 3, „Geschützte Tiere”.
 Ludwigsburg 1949.
 Vianden, J., Nördliches Vordringen der Smaragdeidechse (*Lacerta viridis*) im Rheintal links-rheinisch. Naturw. Rdsch. 1952, Heft 1, p. 31.

ONS GRASLAND EN ZIJN GESCHIEDENIS

D. M. DE VRIES.

Centraal Instituut voor Landbouwkundig Onderzoek.

(Slot)

Sedert onheugelijke tijden is het plantenklee van de zandgronden in sterke mate afhankelijk geweest van hoogteligging en grootte der zandkorrels. Hoge ligging en grofkorreligheid, vaak aan elkaar gebonden, betekenen droogte en, door sterke uitspoeling, tevens armoede. We weten, dat het Eiken-Berkenbos er van nature thuis behoort. Nadat dit echter grotendeels gerooïd was, bepaalde eeuwen lang de Struikheide het landschap der droge zandgronden, voor zover er althans geen Grove dennen (*Pinus silvestris* L.) of andere naaldbomen werden aangeplant. De droogste en armste gronden zijn zelfs ongeschikt voor Struikheide en slechts spaarzaam bedekt door Buntgras en korstmossen. Deze zanden kunnen gemakkelijk gaan stuiven en aldus duinen vormen.

Op de met heide bedekte velden vonden vele schapen hun voedsel. Bij behoorlijke begrazing wordt verhinderd, dat er weer bos ontstaat door vliegdenen en opslag van berken en eiken. Ook wordt de heide dan niet zo struikachtig hoog als wij van de tegenwoordige tijd gewend zijn, nu kudde schapen met herder en hond zeldzaamheden geworden zijn in het landschap. Jonge heide moet wel smakelijk zijn.

Ik herinner me tenminste een intensief begraasd terrein, waar tot mijn verbazing de heide als een moslaag de bodem bedekte, terwijl grassen als Gewoon struisgras en Schapengras er boven uitstaken. Indien dergelijke grassen tot overheersing gekomen zijn, spreekt men van grasheiden. De zure percelen weiland, van oudsher gelegen bij de hoeven, welke men wegens overstromingsgevaar op de hogere zandgronden bouwde, zijn voor zover niet verbeterd door bemesting, na aan deze droge grasheiden verwant. Rood zwenkgras voert er met Gewoon struisgras de boven- toon, waarnaast in het voorjaar de bruine kopjes en flodderig behaarde bladeren van Veldbies (*Luzula campestris* (L.) Lam. et D.C.) de aandacht trekken. Typische aanwijzers voor droogte zijn verder het fijn gedeelde Duizendblad (*Achillea millefolium* L.) en de Grasmuur (*Stellaria graminea* L.) met talrijke schitterend witte sterretjes aan de sterk vertakte bloeiwijzen. Daarnaast ziet men de vlezige bladrozetten van Biggenkruid (*Hypochoeris radicata* L.) en op de allerarmste bovendien Schapenzuring en de prachtige, zwavelgeel bloeiende hoofdjes van Muizenoor (*Hieracium pilosella* L.).